

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.иц.н. инж. Божидар Иванов Хаджиев

Университет по хранителни технологии и ИИИ при БАН;

Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, ПН: 3.8.
„Икономика“, научни специалности: 05.02.18 „Икономика и управление“; 05.02.10
„Световно стопанство и международни икономически отношения“ и по компетенции
„Маркетинг“ и „Приложна психология“,

*Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“
по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“*

Автор на дисертационния труд: Рустам Намик оглу Асланзаде /RUSTAM ASLANZADE/

Тема на дисертационния труд: Социално отговорно управление на веригата на доставки /SOCIALLY RESPONSIBLE SUPPLY CHAINS MANAGEMENT/

Основание за представяне на рецензията:

Заповед на Ректора СА „Д.А. Ценов“ № 574/30.07.21г., съгласно която е открита процедура за публична защита на дисертационната работа на Рустам Намик оглу Асланзаде и съгласно решение на Научното жури.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научно и научно-приложно отношение

Съгласно заповед № 407/30.06.2021г. Рустам Асланзаде е зачислен към катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“ при СА „Д. А. Ценов“ в докторантурата самостоятелна форма на обучение в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.8. «Икономика», докторска програма „Икономика и управление /индустрия/“.

Очевидно кандидатът е бил в голяма степен готов за защита за да последват съответно заповедите на Ректора на СА „Д.А. Ценов“ № 573 и № 574 от 30.07.2021г. Несъмнено темата на дисертационния труд е изключително актуална и това е дало своето отражение за бързото развитие на процедурата. Но, в работата актуалността не е достатъчно коректно обоснована. Считам, че актуалността на темата може да се конкретизира чрез следните аргументи, през призмата на предмета и обекта на изследването:

- В съвременния динамичен, електронизиран и отворен пазарен свят, фокусът е върху трансформации на политики, стратегии, системи, модели и механизми свързани с предприемаческия и инновационния потенциал на бизнеса за ефективно управление на търговските процеси в т.ч. на веригите на доставки. Затова теорията свързана с този фокус е модерна теория с висока практическа значимост. Тази теория дава знания за това как ефективно да се управляват промените засягащи веригите на доставки на всяко едно ниво в днешния свят на политически, икономически и социални трансформации.

- Съвременните сложни процеси на интернационализация, глобализация и дигитализация, които непрекъснато променят обществото и природата налагат да се прилагат модерни иновативни концепции във всеки един индустриален сектор, за да се постигнат **балансиранi ползи, както за бизнеса, така и за обществото и за природата.**

- Прилагането на иновативни концепции и стандарти за социално отговорно управление във веригата на доставки е пряко свързано с оцеляването на човешката цивилизация. На тези проблеми са посветени множество публикации засягащи релацията „бизнес-общество-природа”, както и такива за управление на качеството, на цените, на енергията и на информацията свързани с веригите на доставки. Въпреки това сериозен проблем си остава прилагането на комплексни системи за ефективно управление на промените в технологите на веригите за доставки. Това рефлектира първо върху необходимостта от оценка и анализ на възможностите за масово прилагане на **системата от стандарти GS1**, която осигурява стандартизиран подход за идентификация на търговски и логистични единици, и локации, обхващащи данни за движението по веригата на доставки и споделяне на тези данни вътре в предприятието и между търговските партньори.

- При това сравнително малко са разработените концепции и системи за повишаване потенциалната стойност на онова, което чрез **социално отговорно управление на веригата на доставки** предприятията могат да добавят към глобалното стопанство и за постигане на балансиранi ползи за бизнеса, за обществото и за природата. Актуалността на темата добива висока тежест, като се отчете, че предприятията работят в условията на силно конкурентна среда и в условия на господство на транснационални и многонационални корпорации, които в голяма степен владеят и „рафтовете“ във веригите на доставки.

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и на литературния материал.

Считам, че от образователна гледна точка докторантът в достатъчна степен, с малки изключения, се е запознал с някои основни теоретико-методологичните аспекти засягащи темата. Това в определена степен се вижда от заглавието на първата му публикация през април 2019 година на тема „Фактори за формиране на глобалната верига на доставки“ представена на 17-та международна научна конференция „Информационни технологии и управление“ ISMA, Рига, Латвия.

Съдържанието в първа глава, както и част от използваната литература също дават основание, че докторантът в определена степен се е справил с теорията засягаща темата. Добро впечатление би направило да се посочат и редицата български и чуждестранни автори, разглеждащи комплексно въпросите, свързани с търговията, логистиката, ценообразуването, комплексния реинженеринг през призмата на социалната корпоративна отговорност и веригата на доставки.

Списъкът с използваната литература обхваща общо 130 източници, от които на кирилица - 16, на латиница – 114. Независимо, че някои от посочените източници не засягат пряко темата, повечето са достатъчно полезни за осъществяване на научното изследване по темата на дисертационния труд. Може да се направи изводът, че докторантът проявява интерес към публикации, свързани с темата и независимо, че са пренебрегнати редица публикации на значими автори в областта на изследвания проблем, той в не малка степен познава неговото състояние.

3. Съответствие на избраната методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Изследователската цел е ясна, като според нея, кандидатът трябва да обоснове теоретичните и практическите основи на процесите на разпространение на

корпоративната социална отговорност (KCO) в управлението на веригата за доставки. Очевидно е, че целта е многоаспектна и би затруднила дори някои доказали се учени работили по тези проблеми. Похвално е, че докторантът е направил някои ограничения, за да избегне в определена степен тази многоаспектност.

За постигането на поставената цел с направените в работата ограничения, кандидата за доктор е посочил следните шест задачи:

- да се разкрият същността, особеностите и формите на проявление на концепцията за корпоративна социална отговорност;
- да се определят функционалните характеристики на социално отговорното управление на веригата на доставки;
- да се обосноват методически подходи за оценка на нивото на социална отговорност при управлението на веригата за доставки;
- да се проучат актуалните тенденции в управлението на социално отговорната верига на доставки в глобалния бизнес;
- да се направи сравнителен анализ на нивото на социално отговорно управление на веригата на доставки въз основа на методологията на автора;
- да се разработят предложения за повишаване нивото на социална отговорност при управлението на веригата за доставки.

Считам, че първите две задачи в определена степен кореспондират със съдържанието от първа глава. Работата би се подобрila ако в тази глава се разкрият конкретните процеси и техните теоретични основи за разпространение на корпоративната социална отговорност (KCO) в управлението на веригата за доставки. Така задачите много по-добре биха кореспондирали с изпълнение на целта.

Изпълнението на третата задача би се подобрило ако се посочат както видовите познати методически подходи, така и техните предимства и недостатъци. Това би помогнало на кандидата да се мотивира при избора на методически подход.

Четвъртата задача, според мен не е изпълнена, тъй-като в съдържанието на дисертационния труд липсва необходимото професионално изследване на съвременните трансформации на политиките, стратегиите, системите и факторите, които влияят върху управлението на социално отговорната верига на доставки в глобалния бизнес. Самата задача може да е предмет на отделен дисертационен труд.

Петата и шестата задачи в определена степен кореспондират със съдържанието от втора и трета глава.

Поставените задачи за изпълнение на целта, с малки изключения в една или друга степен засягат съдържанието и в трите глави. Това от една страна разкрива едно комплексно мислене по темата, но от друга страна пречи за разграничаване на проблемите и за по-логично обвързване на темите.

Би могло в съответствие с изследователската тема обектът и предметът на изследване малко да се прецизират, като:

-Обект на изследването са веригите за доставки в т.ч. във фирмии, произвеждащи и разпространяващи ОВК оборудване.

- Предмет на изследването е осигуряването на социално отговорно управление във веригите на доставки.

Справедливо е да се отбележи, че посочената в дисертацията основна хипотеза по-скоро има аксиоматичен характер.

Все пак независимо от някои разминавания на методиката на изследване с поставената цел те не намаляват значимостта на докторския труд.

4. Характеристика и оценка на материала.

Дисертационният труд е разработен под научното ръководството на проф. д-р Анета Денева в катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“ при СА „Д.А.Ценов“. Изследването е фокусирано върху социално отговорно управление във веригите на доставки в т.ч. във фирмии, произвеждащи и разпространяващи ОВК оборудване.

Представеният дисертационния труд съдържа 176 стандартни страници /списък на съкращения, на таблици и на фигури, введение, три глави, заключение, използвана литература, приложение/. Всъщност това е стандартна и широко разпространена структура за докторска дисертация.

Задълбоченият преглед на работата разкрива, че в голяма степен литературният материал е анализиран и интерпретиран в съответствие с изследователския проблем. Много от въпросите в дисертационния труд свързани със социално отговорно управление на веригата на доставки и възможностите за изпълнение на задачите свързани с поставената цел са дискусационни. Въпреки това добро впечатление правят усилията, които докторантът е положил за разкриване на някои насоки за постигане целта на изследването.

Според мен не е толкова важно, че той не е разгледал задълбочено процесите, моделите и механизмите за разпространение на корпоративната социална отговорност (KCO) в управлението на веригата за доставки, както и инструменти за тяхното прилагане, каквато е посочената цел за изследването. Важно е, че прави сериозен опит чрез адаптация на някои познати методики да следва основни аспекти за изпълнение на основните задачи свързани с целта. Именно това разкрива добър изследователски потенциал на кандидата.

Относно дисертационния труд не е достатъчно, че кандидатът декларира и поема отговорността, че е спазил правилата на научната етика. Според мен особено в първа глава кандидатът трябва да покаже, че е добре образован по темата и е запознат с публикациите на изявени учени. Изключително важно е коректното цитиране. В противен случай неправилно се демонстрира авторство на текстове, таблици, фигури и формули. Важно е да се посочат и систематизират познати теории, теоретични и практически аспекти и да се посочи кои от тях ще са полезни за изследването. Дори да се прави адаптация по някои източници, трябва да се посочва тя в какво се изразява. Затова считам че оценката на съдържание, в което не са посочени коректно източници на което се базира не би могла да бъде добра. С коректното посочване на източника /автор, публикация, страница/ на който се базира дадено съдържание, твърдение, таблица, фигура, формула ще се избегнат на първо време неправилните самооценки и твърдения, а в не малка степен и съмненията за plagiatство. Главата завършва с изводи, които са познати в разглежданата област, но по своята същност са аксиоматични, поради това че съдържанието не дава основание за тяхното обосноваване.

В работата не става ясно къде и как са използвани трудовете на Г. Боун, К. Дейвис, А. Карол и други видни класици, които поставят основите на концепциите, свързани с теорията за социалната отговорност и които са спомената във въведението. Не става ясно къде и кое от трудовете на Р. Акерман, У. Бъфет, Ю. Благов, Л. Лаптев, М. Кристофър, Д. Иванов и др. се използват и адаптират при оценка на нивото на социалната отговорност при управление на веригите на доставки, както и при формиране на концепцията за социално отговорно управление /вж. глава 3 и тема 3.1 от дисертация/. Би било добре да се проучат, анализират, оценят и разработят технологии за решаване на проблемите на управлението в цялата верига на доставки. Но, тези проблеми не биха могли да се унифицират, тъй като идеите, стратегиите,

сделките с техните 10 етапа, ресурсите, каналите за реализация, рафтовете и предпочтенията на участниците, относно качеството на доставките са изключително разнообразни и не подлежат на уеднаквяване. Така, че с достатъчна точност може да се приеме като положителен опита на автора да предложи определена методология за частична оценка на социалната отговорност при управлението на веригата за доставки, както и този да предложи някои насоки за подобряване и прилагане на социалната отговорност при управлението на веригата на доставки в разглежданата от него конкретна дейност.

Относно заключението: Би могло фокусът на съдържанието в него да е върху ясна оценка и анализ на възможностите и на ползите от прилагане на социално отговорно управление във веригата на доставки.

Считам, че след като докторантът е бил отчислен с право на защита, прибързано е открита процедурата за публична защита. Би могло да му се даде възможност в рамките поне на няколко месеца да отстрани някои неточности, засягащи темата и да прецизира работата си.

Предвид горепосоченото и като се има предвид, че дисертационният труд е разработен, обсъден и предложен за защита пред участниците в една от елитните катедри, каквато е „Индустриален бизнес и предприемачество“ при СА „Д.А. Ценов“, той най-общо при коректно цитиране на източниците, отстраняване до защитата на някои неточности и на аксиоматичните твърдения може да се оцени положително.

5. Приноси на дисертационния труд

Изследователските усилия на кандидата могат да се очертаят в направления, които отразяват и обосновават следните научни и научно-приложни приноси:

- В работата се разкрива комплексният характер на някои фактори и проблеми свързани с прилагането на социално отговорно управление във веригата на доставки
- Предложено е изследване за МСП и на тази база са систематизирани и обогатени знания, свързани с прилагане на социално отговорно управление във веригата на доставки;

6. Пречленка на публикациите по дисертационния труд

Кандидатът посочва, че участва с:

- две статии в международни периодични издания (Web of Science), където е съответно трети и втори автор:
 1. Kalenyuk I., Tsimbal L., Aslanzade R. Greening the Supply Chain in Corporate Responsibility. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. ISSN 2345-0355. 2019. Vol. 41. No. 4: 501-510.
 2. Tsimbal L., Aslanzade R. Supply chain management from a social responsibility perspective // *Bulletin of national academy of sciences of the republic of Kazakhstan*. Volume 3, Number 385 (2020). – p.160-168. ISSN 2518-1467 (Online).
- пет статьи в неиндексирани международни периодични издания без импакт фактор в 4 от които е самостоятелен, а в една е втори автор.
 1. Aslanzade R. Supply management in the system of corporate social responsibility (CSR). *Economics and Education*, 2018, Vol.3, N.1, p.42 – 46. URL:
 2. Aslanzade R. Socially Responsible Supply Chain Management in the Modern Business. – AMEA-nin Xəbərləri. İqtisadiyyat seriyası 2019 (may-iyun) *Transactions of the National Academy of Sciences of economical series*, 2019 (may-june). Economic theory. General economy. – Baku. - 2019, № 3. – P. 32 – 39.
 3. Djakon D., Aslanzade R. Socially responsible supply chains in world construction companies // *International Economic Policy*. Kyiv, KNEU. ISSN: 1811-9832. 2020. – Vol.1-2 (32-33). – P.81-99.

4. Aslanzade R. Formation of socially responsible supply chain management based on a balanced scorecard. *Economics and Education*, 2020, Vol.5, N.1, p.29 – 35.
- Aslanzade R. Methodological approaches to assessing the social responsibility level in the field of supply chain management // ACCESS, Vol.2, Issue 2, Pages: 162-174.
- **шест доклади на конференции** в 5 от които е самостоятелен, а в един е втори автор след научния си ръководител.
1. Aslanzade R. Global supply chain formation factors. *Proceeding of the 17th International scientific conference Information technologies and management 2019*. April 25-26, ISMA, Riga, Latvia. - P.95. ISSN 1691-2489.
2. Aslanzade R. The conceptual provisions for developing of socially responsible supply chain management in companies. *Proceeding of the 18th International scientific conference Information technologies and management 2020*. April 23-24, ISMA, Riga, Latvia. - P.231-232.
3. Aslanzade R. Principles and Standards for Social Responsibility in Supply Chains. *Proceeding of the 19th International scientific conference Information technologies and management 2021*. April 21-23, ISMA, Riga, Latvia. pp.215-216. ISSN 1691-2489
4. Aslanzade R. Sustainability in the supply chains management. Економіка, фінанси та управління: аспекти інноваційного розвитку. Матеріали науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 26-27 лютого 2021 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021, С.95-98. ISBN 978-966-992-411-7;
5. Aslanzade R. The socially responsible supply chains management in the construction. Перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Полтава, 25-26 вересня 2020 р.).– Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020, с.90-93. ISBN 978-966-992-229-8;
6. Deneva, A., Aslanzade, R. (2021). Features of formation of the mechanism of management of socially responsible companies in the supply chain. *International scientific conference "Sustainable development and social and economic cohesion in the 21st century: trends and challenges"*, dedicated on the 85th Anniversary of the establishment of the D. A. Tsenov Academy of Economics. (inprint).

Завидна е горепосочената публикационна активност за един млад учен. От множеството рецензии, които съм правил за придобиване на ОНС „доктор“ досега не съм срещал подобна публикационна активност в рамките на една две години. Именно тя разкрива бъдещия изследователски потенциал, степента на самостоятелност и умението на кандидата да работи в екип. Не мога да се произнеса по съдържанието на тези публикации и доколко то се дублира тъй-като не са ми предоставени. Независимо от това и тук бих направил някои бележки. Видно от заглавията не всички публикации пряко касаят темата. Така също смущавашо е участието на един млад изследовател с 10 публикации в рамките на 2020 година и в година 2021, когато е предвидена защитата.

7. Образователна и преподавателска дейност на докторанта

В документацията няма налична информация за нивото на образователната и преподавателската дейност кандидата. Предполага се, че тази дейност е положително оценена от катедрата, към която докторантът е зачислен и от Факултетния съвет.

8. Оценка на автореферата

Съдържанието на автореферата би трябвало да дава основна представа за научната стойност на дисертационния труд. Може би в него е предозиран оценъчния характер за труда. Бележките по автореферата са подобни както за докторския труд. Би могло да се направят и някои други бележки засягащи неговото техническо оформление и някои неточности при цитиранията.

На стр. 19 и 20 в автореферата е посочена таблица 1. Същата таблица е посочена като таблица 2.6. на стр. 88-89 в дисертацията. Добро впечатление прави, когато номерацията е една и съща. Но, по същество от изложеното не става ясно как се

определя степента на изпълнение на различните форми на проявление посочени в таблицата?

На стр. 31 в автореферата е посочена фиг. 1. Същата фигура е посочена като фиг. 3.1. на стр. 120 в дисертационния труд. Не става ясно за внедряване на какъв механизъм за социална отговорност става въпрос? Така също посочените три етапа/избор на материали, доставчици, контрол/ с посочените към тях основни дейности във фигурата не биха могли да изчерпат дейностите които осигуряват качествено внедряване дори на най-добрая механизъм.

9. Мнения, препоръки и бележки

Кандидатът за ОНС „доктор“ оперира по изключително сложни с многоаспектен характер проблеми, засягащи корпоративната социална отговорност и управлението на веригите за доставки. Считам, че работата по темата би затруднила всеки един учен и естествено за всеки млад учен това води до неточности и пропуски. Изследването на социално отговорното управление и то във веригите на доставки, които в съвременния свят са широколентови и многолентови и настини с множество инновации и предприемачески усилия може да затрудни дори най-видни учени в тази област. Особено, като се отчете, че днес светът се намира в състояние на сериозни опити за трансформация в условия на икономически, духовни и здравословни кризи. В тази връзка с оглед подобряване работата, най-вече бъдещата работа на докторанта имам следните препоръки и критични бележки:

- Структурата на дисертацията би могла да следва по-прецизно изпълнението на задачите свързани с постигане на целта и доказване на тезата. Така също методиката на изследването трябва да е ясна и конкретна.
- Препоръчвам по-задълбочени теоретични знания свързани, както с КСО, така и с технологиите във веригите за доставки, които включват множество маркетингови и търговски политики, процеси, системи, модели, механизми и инструменти.
- Считам, че е полезно кандидатката да се запознае и с теорията на комплексния репинженеринг /KP/ и системите от стандарти **GS1**. Защото част от големият интерес към теоретическата и методологическа основа за използване на концепциите на KP се дължи на това, че фокусът е в прилагане на интегрална система за ефективно управление на промените на всяко ниво в т.ч. на КСО и веригите за доставки като целта е осигуряване на балансирани ползи както за бизнеса, така и за природата и за обществото;
- Добро впечатление прави, че кандидатът се е фокусирал върху прилагането на стандарта ISO 14000, свързан с един от неговите елементи засягащ възможностите за подобряване на екологичния мениджмънт и на жизнения цикъл на продукцията. Но, след като се говори за интегрален подход по темата и то в етапа на дигитализация би могло да се търсят пътища за комбиниране на елементите на ISO 14000 с други стандарти за управление на качеството и най-вече с елементите на **GS1 / GS1 Баркодът-най-разпознаваем от стандартите**, който е определен от Би Би Си като „едно от 50-те неща, изградили световната икономика“; **GS1тагове;** **GS1магнитни карти;** **GS1биометрични данни;** **GS1разпознаване на глас;** **GS1 приложения;** **GS1ползи за потребителя** свързани с бързина, точност при продажбите и възможност да се провери качеството и дали производителя и продукта са редовни, а не ментета; **GS1ползи за посредника-търговец;** **GS1ползи за производителя** свързани с информация, колко стока в момента е в склад, на път или се продава/.
- В бъдеще изводите от съответната глава трябва да съответстват на съдържанието в нея, като се избягват аксиоматичните твърдения в работата. Така също трябва да не се допускат технически неточности при посочване на използванието източници и прецизно

да се спазват правилата на научната етика и автора по - убедително да изразява собствената си позиция.

- Бъдещите научни изследвания биха спечелили, ако изследователските усилия по темата се фокусират върху управление на качеството на всяко едно ниво засягащо КСО и веригите на доставки в.т.ч.: при формиране и развитие на предприемачески и инновационни структури, при входящите ресурси, при трансформиращите процеси, при разработването и използването на изкуствен интелект, индустрия 4.0, кръговата икономика, интелигентните опаковки, съвременните стандарти, като GS1, при изходящите процеси, търговията и др.

Препоръчвам по време на защитата кандидата за ОНС „доктор“ да отговори освен на горепосочените въпроси /най-вече в раздел 8 / и на въпросите:

- По какви критерии е избран обекта на изследване?
- Кои са основните предпоставки и фактори разкриващи възможностите за прилагане на социално отговорно управление на веригата на доставки?
- Кои са основните проблеми и бариери за прилагане на ефективно социално отговорно управление на веригата на доставки”
- Как се оценяват възможностите за прилагане на ефективно социално отговорно управление на веригата на доставки в изследваното предприятие по скала от 1 до 10, където 1 е най-ниска оценката?
- При съвременните условия кои концепции и стандарти са най-необходими за предприятията за ефективно управление на качеството във веригите за доставки?
- Какво представлява системата от стандарти GS1 и как тя влияе за социално отговорно управление на веригата на доставки? Коя организация представлява системата в България?
- Може ли след като предприятията се различават по своя предприемачески, инновационен и финансов потенциал да се разработи унифицирана методика и технология за ефективно социално отговорно управление на веригата на доставки?

10. Заключение.

Докторският труд е посветен на важен за икономическата и управлена теория и практика проблем и притежава някои научни приноси. Независимо от направените критични бележки и препоръки, се очертава изследователски потенциал на кандидата, който ми дава основание да препоръчам на почитаемото Научно жури, в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на СА „Д.А.Ценов“ при отстраняване в дисертацията на горепосочени неточности и успешна защита на дисертационния труд с коректни отговори на поставените въпроси, да присъди на Рустам Асланзаде образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. „Икономика“.

Дата: 14.08.21г.

Рецензент:
проф. д.ик.н. Б. Хаджиев